

1 "ברוך אתה ה' שומע תפלה" -- התפלה מתקבלת כאלו היא מחדשת בבורא, כאלו גורמת לשינוי באלוהות, על ידי מה שאנחנו לוחצים. צריך להבין שרובנו של עולם לא משתנה. ובכל זאת הלא נגרם שינוי במצבנו ע"י תפילתנו, אלא אנחנו משתנים על ידי עצם פעולת התפלה. ההטויות וההתדבקות, שמתגלות בתפלה, משנות אותנו, וממלא הכל משונה.

כנודע - למען התעורר כלומר ת"ת - (ת"ת)

2 ראוי לתת גדר לענין התפלה, שתלויים בה כמה דברים גדולים, כמו שנבאר בעז"ה. ומצאנו גדרה נכון ושלם, והוא בקשת האדם מהאל דבר צורך שאינו ברשותו:

והרצון במלת בקשת, הוא להורות שאין ראוי שישאל האדם צרכיו מהאל ית' דרך חיוב והכרח, כמי ששואל את חבירו שיפרע לו את חובו, שהוא חייב לפרוע לו, אלא דרך בקשה ותחנונים, כעני השואל למי שאינו חייב לו, כי מה הקדים האדם ליוצרו לשישאל ממנו דרך חיוב, וכמ"ש הכתוב (איוב מ"א) מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא, כמו שדרשו רז"ל (ויק"ר פכ"ז ע"י"ש) נתתי לו בית ואח"כ אמרתי לו ועשית מעקה לגגך, וכתבתם על מזוחות ביתך, נתתי לו שדה, א"ל לא תחרוש בשור ובחמור וגו'.

ג"מ אלקים - פ"ק א

5 וכמו שצריך לסדר שבח קודם, צריך לתת הודאה בסוף אל חלקו, שהוא כעבד שקבל פרס מרבו שמשכחו והולך לו, כמו שדרשו ז"ל (ברכות ל"ד). וצריך לתת טעם למה אמרו שהוא כעבד שקבל פרס מרבו שמשכחו והולך לו, שנראה שהוא מקוה שמיד תשמע תפלתו.

5 ואפשר שהורו לנו כאן עיקר מעקרי התפלה, והוא שלא ישים אדם מגמת פניו כשמתפלל שתשמע תפלתו, וכמו שאמרו (שם דף ל"ב ע"ב) סוף בא לידי כאב לב, כדכתיב (משלי י"ג) תוחלת ממושכה מחלה לב, ואמר רבי חמא בר חנינא (שם ל"ו) כל המתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנא' קוה אל ה' וגו' וקוה אל ה', ואם כן מה שאמרו כעבד שקבל פרס מרבו, הוא שיחשוב בעצמו כאלו כבר נענה, כי לא היתה תכלית התפלה כדי שיענה, אלא להורות שאין בעולם למי שראוי להתפלל, אלא לאל ית', ולהכיר שהוא חסר מכל וכל בזה העולם, ואין מי שימלא חסרונו אלא הוא ית', ומספר לפניו חסרונותיו, להורות זה הענין, וסוף השכר לבוא, אבל לא שתהיה התפלה לתכלית השגת המבוקש, שנראה שאם היה יודע שלא יהיה נענה באותה התפלה לא היה אומר אותה:

15 ובזה יתורץ דבר קשה בענין התפלה, שנראה דבר בלתי הגון ונאה לשאול שאלה אחת כמה פעמים, כי לפני מלך בשר ודם אם ישאלו ממנו דבר א' פעמים או שלש, יחרה לו על השואל, כי אם היה רוצה המלך להשלים לו שאלתו בפעם הראשונה או השנייה היה משלים חפצו, ואם כן ההפצר הוא דבר מותר ומזיק להשאלה, ואנחנו מתפללים לאל בכל יום ערב ובקר וצהרים תפלה א', י"ח ברכות שתקנו, וגם כי אין אנחנו נענים ברובם, אין אנו נמנעים מלאומרם בכל יום, אלא שכונת התפלה היא להכיר ולהורות כי אין בעולם למי שראוי להתפלל כי אם לאל ית', שהוא אדון לכל העולם ושנאנחנו חסרים מכמה דברים המחכרים בתפלה, ואנו זוכרים אותם לפניו, כדי שנכיר שאין מי שיכול לספק צרכינו ולהצילנו מכל צרותינו כי אם האל ית' ועליו אנו משליכים יחנו, ואנחנו יוצאים ידי חובותינו בהתפלל על הכוונה הזאת, והי' הטוב בעיניו יעשה, אם לקבל תפלתנו אם היא הגונה אם לאו.

ג"מ אלקים - פ"ק א

17 אולם מבט חודר מגלה לנו שכל עצמה של תפלה הוא: אך ורק עליה רוחנית נפשית גדולה, דבקות, קרבת אלקים, ואם אמנם יש בה בתפלה צורה של בקשת צרכים, הרי הכוונה היא הפוכה: באהבת הקב"ה את האדם, רוצה הוא ית' שהאדם יהיה תמיד עמו במחיצתו, כביכול, קרוב אליו בכל ימותיו, דבוק בו בכל שרשי מזו וגימי לבבו, למען ישתעשע בבחיר יצוריו אשר ברא לכבודו, ולמען יתענג האדם על הדר זיו עליון לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ובחורות אמצעי לכך, משהה הקב"ה לפעמים מלתת לאדם

19 איזה מצרכיו, בכדי שעם פניותו לבקש את צרכיו יתמלא לבו של אדם שלחבת של כסופין ודבקות לאביו שבשמים, של צמאון יוקד לקרבת אלקים חיים ומלך עולם, הנח לשי תפיסה מעמיקה זו: מהות התפלה, כלומר: ההתקרבות לה', היא עצמה המטרה, ואילו חסרון הצרכים ובקשת מילויים, אינם אלא אמצעים לה.

15 מצות התפלה -- הגדרתה היא: "לעבוד את ה' בכל יום בתפלה" לאמור: צורת התפלה אינה אלא חסגרת לעבודת ה', שעה קלה שכולה קודש, "לתת לאדם מקום שיחזק לו יתברך", לפי שעם התפלה יתקרב אדם לבוראו, התפלה היא כלי לדבקות, פרוזודר לטרקלין של קרבת אלקים.

לצוה ואלו הלא אינו אלקים - ג"מ א

4 ובפ"ק התענית (ב' ע"א) מניא לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו זו תפלה או אינו אלא עבודה תלמוד לומר בכל לבבכם איזה עבודה שהיא בלב ה' או אומר זו תפלה, הרי התפלה היא עבודה אל השם יתברך. ומה שנקרא התפלה עבודה כמו שבארנו זה למעלה, כי התפלה שמתפלל האדם אל השם יתברך מורה שהאדם נתלה בו יתברך וצריך אליו ואין לו קיום זולתו, והנה זהו אלהותו יתברך שכל הנמצאים צריכים אליו ותלויים בו יתברך עד שהכל אל השם יתברך. ולפיכך התפלה היא עבודה אל השם יתברך ולא היראה מן השם יתברך, שאין זה נקרא עבודה כי אין זה מורה שהאדם נתלה בו יתברך אבל התפלה מורה שהאדם נתלה בו יתברך והוא יתברך הכל ברוך הוא וברוך שמו על הכל, שכל ענין התפלה שהוא מתפלל אל השם יתברך לפי שהוא צריך אל השם יתברך נתלה בו ית' ואין קיום לו בעצמו כי אם בו יתברך ולכן מתפלל אליו על כל צרכו, וכאשר האדם נתלה בו יתברך כאלו הוא נקרב אליו שכל אשר הוא תולה באתר הוא נקרב נמסר אליו, ולפיכך התפלה היא עבודה גמורה אל השם יתברך ודבר זה עוד יתבאר:

ג"מ אלקים - פ"ק א

5 ענין גדר זה, לא יכלול אלא שאלת האדם צרכיו שהוא דמיון ברכות אמצעיות של י"ח ברכות, אמנם צריך המתפלל להקדים לתפלתו שבח הבורא, וכמו שדרש רבי שמלאי (ברכות ל"ב) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל דכתיב (דברים ג') ה' אלהים אתה החלות וגו' וכתיב בתריה אעברה נא ואראה וכו':

5 וענין הקדמת השבח נראה בתחלת המחשבה דבר בלתי הגון בשאלת צרכיו, כ"א אדם אחד ישבח את חבירו, ואח"כ ישאל ממנו אי זה דבר, נראה שטיפור שבחו היה לסבה שישלים שאלתו, אבל בהסתכלות ועומק המחשבה, יראה השבח דבר הכרחי לקבלת התפלה, והוא כי שבח ושלמות האנשים אינו דבר שלם בתכלית ולא קיים, לסבת מאורעות האדם וגלגולי העולם, ולכן אי אפשר שישבח האדם את חבירו וישאל ממנו כ"א בתוספת שבח ויתר שאת מה שאין בו והוא אמרו בשפת חלקות להפקת רצונו ממנו, אמנם בענין התפלה לאל ית' צריך שידע האדם ויכיר קודם תפלתו לאלהיו, כי אין מי שיכול לתת את שאלתו ולעשות את בקשתו, אלא הוא ית', כי הוא ברא את העולם, ולו נתכנו עלילות, ולזה צריך להקדים ולסדר שבחו של מקום, לומר שהוא ידע ומכיר כי מצד שבחו גדולתו שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, הוא ראוי שיתפללו אליו, כי הוא מוריש ומעשיר משפיל אף מרום, האומר תעושה גזר ומקיים, ואין מי יאמר לו מה תעשה, ולכן שואל ממנו

ג"מ אלקים - פ"ק א

6 אך הואיל ועיקר התפלה הן תחינה ובקשה, יש לחוש לשיגרת כחשבה שכאילו אין התפלה באה אלא בשביל חיובו צרכים, וכאילו כל מהותה: מתן אפשרות לאדם להפיל תחנונו לפני קונו על כל חסר לו בחומר וברוח, ולבקש מלפניו שימלא את כל משאלות לבבו לטובה, ואם כי מורגש שיש בתפלה איזה עליה רוחנית נפשית למתפלל, שחרי מתוך שהוא פונה בבקשת צרכיו לשמים חריהו מכריז על עצמו שכחו תעוצם ידו אינם יכולים לעמוד לה, ועיניו תלויות רק במי שחשגחתו פרושה על כל הנמצאים והוא חסותה את ידו הרחבה ומשביע לכל חי רצונו, -- מכל מקום נדמה שכל אותה עליה רוחנית נפשית אינה אלא תולדה מהאגב של התפלה, או שלכל חיותה היא בבחינת תנאי להתקבלות התפלה, שכן תפלה שאין בה אלא חגשת בקשת בלבד, ללא כל תוספת הכרה רוחנית, היא מזויפת כחוכה, כי אם גם כשהוא פונה כלפי מעלה למילוי צרכיו, עדיין מחלחלת בו שארית דמיון גלוי שגם כחו הוא ועוצם ידיו עושים לו חיל, שאין הוא תלוי לחלוטין ברצונו ה', או חרי אין "תפלתו" ראויה לשמה, היא אינה יותר ממלל-סתם, ממליצה נאח שאינה אומרת כלום, עכ"ס: לפי תפיסה זו, גם הצד הרוחני שבתפלה הוא לכל היותר רק אמצעי, אמנם נכבד ונעלה, לשם איזו מטרה, וכאילו אין בתפלה מטרה לעצמה.